

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavan kotoutumisen edistämisestä annettua lakia (*kotoutumislaki*) ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia (*vastaanottolaki*). Kotoutumislakia koskevalla lakiehdotuksella pyritään turvaamaan Ukrainasta sotaa pakenevien henkilöiden kotoutumista edistävien palveluiden järjestäminen kunnissa ja hyvinvointialueilla. Vastaanottolakia koskevalla lakiehdotuksella pyritään täsmentämään sääntelyä vastaanottopalveluiden lakkaamisesta tilapäistä suojelua saavan saadessa kotikunnan.

Suomeen on saapunut noin 30 000 Ukrainasta sodan myötä pakenemaan joutunutta henkilöä, jolle on myönnetty tilapäistä suojelua. Tilapäinen suojelu perustuu EU:n tilapäisen suojelun direktiiviin. Neuvoston täytäntöönpanopäätös tilapäisen suojelun direktiivin aktivoimisesta tuli voimaan 4.3.2022 ja tilapäistä suojelua sovelletaan Ukrainan sodan myötä Suomessa ensimmäistä kertaa. Tilapäisen suojelun myöntäminen mahdollistaa sen, että suojelua voidaan tarjota rajatulle joukolla nopeassa ja turvapaikkamenettelyä kevyemmässä prosessissa.

Tilapäistä suojelua saavien toimeentulo ja huolenpito turvataan lähtökohtaisesti vastaanottolain nojalla vastaanottojärjestelmän toimesta, koska tilapäisellä oleskeluluvalla oleskelevina he eivät pääsääntöisesti saa kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa. Tilapäistä suojelua saava täyttää kotikuntalain edellytykset kotikunnan myöntämiselle viimeistään siinä vaiheessa, kun hänen tilapäisten oleskelulupiansa kesto ylittää yhden vuoden ja hänen voidaan katsoa asuvan Suomessa vakinaisesti vuoden asumisajan täytyttyä. Tämän jälkeen tilapäistä suojelua saava voi hakea kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa, jonka myötä hän käytännössä siirtyy vakinaiseen asumiseen perustuvien sosiaali- ja terveystalveluiden ja sosiaaliturvan piiriin. Voimassa oleva kotoutumisen edistämisestä annettu laki ei kuitenkaan mahdollista valtion korvausten maksamista kunnille ja hyvinvointialueille tilapäistä suojelua saavien henkilöiden palveluiden järjestämisestä. Palveluiden turvaamiseksi esitetään, että kunnille ja hyvinvointialueille voitaisiin maksaa valtion korvauksia palveluiden järjestämisestä niiden tilapäistä suojelua saavien osalta, joille on myönnetty kotikunta. Kustannuksia korvattaisiin samoin perustein kuin esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavan henkilön palveluiden kustannuksia korvataan.

Esityksessä ehdotetaan myös, että tilapäistä suojelua saaviin sovellettaisiin kuntaan osoittamista koskevaa sääntelyä vastaavasti kuin kansainvälisen suojelun hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneisiin henkilöihin. Esityksessä myös selkeytettäisiin kuntaan osoittamisen viranomaisvastuita ja muutettaisiin lakia vastaamaan paremmin nykyistä käytäntöä henkilöiden kuntaan siirtymisprosessien osalta.

Lisäksi esitetään, että alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tullut tilapäistä suojelua saava lapsi tai nuori saisi asumisen ja tuen palvelut samoin kuin ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tullut kiintiöpakolainen tai kansainvälistä suojelua saava lapsi tai nuori.

Lisäksi esitetään, että vastaanottolakia täsmennetään tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalveluiden lakkaamisen osalta tilanteessa, jossa henkilölle on myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan x päivänä xxxkuuta 202x.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi	4
2.1 Tilapäinen suojelu	4
2.2 Kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukaiset palvelut ja niiden rahoitus	7
2.3 Tilapäistä suojelua saavien vastaanottolain mukaiset vastaanottopalvelut	7
3 Tavoitteet	9
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	9
4.1 Keskeiset ehdotukset	9
4.2 Pääasialliset vaikutukset	9
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	9
4.2.2 Viranomaisvaikutukset	9
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	9
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	10
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	10
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	10
6 Lausuntopalaute	10
7 Säännöskohtaiset perustelut	10
7.1 Laki kotoutumisen edistämisestä	10
7.2 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta	10
8 Lakia alemman asteinen sääntely	11
9 Voimaantulo	11
10 Toimeenpano ja seuranta	11
11 Suhde muihin esityksiin	11
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	11
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	11
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	11
12.1 Yhdenvertaisuus	11
12.2 Liikkumisvapaus	11
12.3 Kunnallinen ja muu alueellinen itsehallinto	11
LAKIEHDOTUKSET	12
1. Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta	12
2. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta	12
LIITE	13
RINNAKKAISTEKSTI	13
2. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta	13

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Neuvoston direktiivi 2001/55/EY vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden henkilöiden joukottaisen maahantulon tilanteissa, ja toimenpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasa-
puolisen jakautumisen edistämiseksi on annettu 20 päivänä heinäkuuta 2001. Tilapäistä suoje-
lua koskevat säännökset lisättiin kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annet-
tuun lakiin vuonna 2003 tilapäisen suojelun direktiivin voimaantulon myötä (HE 25/2001 vp).
Sittemmin kotoutumisen edistämisestä on säädetty oma lakinsa: laki kotoutumisen edistämi-
sestä (1386/2010), ja vastaanottoa koskevat säännökset sisältyvät kansainvälistä suojelua hake-
van vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin
(746/2011). Neuvoston täytäntöönpanopäätös tilapäisen suojelun direktiivin aktivoimisesta tuli
voimaan 4.3.2022.

Tilapäistä suojelua sovelletaan nyt Ukrainan sodan myötä Suomessa ensimmäistä kertaa. Hal-
lituksen julkisen talouden suunnitelman 2023-2026 pöytäkirjamerkinnän mukaan hallituksen
tavoite on, että EU:n direktiivin nojalla tilapäisen suojelun piirissä olevat pakolaiset asettuvat
nopeasti osaksi yhteiskuntamme arkea, työelämää ja palveluita. Kevään ja kesän 2022 aikana
valtioneuvosto on arvioinut voimassa olevan lainsäädännön soveltuvuutta uuteen tilanteeseen
sekä sitä, miten tilapäistä suojelua saaville saataisiin järjestettyä heidän tarvitsemansa palvelut
mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Arvioinnissa keskeisenä on noussut esiin kotikunta-
merkintä ja sen vaikutus siihen, mihin palveluihin ja etuuksiin henkilöllä on oikeus. Tilapäistä
suoje-
lua saaville ei pääsääntöisesti ole annettu kotikuntaa Suomessa, koska he eivät täytä koti-
kuntalain 4 §:n kotikunnan saamiselle säädettyjä edellytyksiä. Vuoden 2022 aikana tilapäistä
suoje-
lua saavien edellytykset kotikunnan saamiselle täyttyvät kuitenkin viimeistään keväällä ja
kesällä 2023, kun heille myönnettyjen tilapäisten oleskelulupien voimassaoloaika on jatkettu
ja he ovat asuneet Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Tämän jälkeen heille myön-
netään kotikunta, jos he hakevat sitä Digi- ja väestötietovirastolta. Jos tilapäistä suojelua saa-
valla on perheenjäsen, jolla on Suomessa kotikunta, hän voi hakea kotikuntaa jo aiemmin. Ti-
lapäistä suojelua saava voi saada kotikunnan myös, jos hän saa jatkuvan oleskeluluvan jollain
muulla kuin tilapäisen suojelun perusteella. Kotikuntamerkintä on merkityksellinen, koska tie-
tyt palvelut ja etuudet on lainsäädännössä sidottu kotikuntaan. Käytännössä tämä tarkoittaa,
että maaliskuusta 2023 alkaen kunnan rooli tilapäistä suojelua saavien palveluiden järjestäjänä
kasvaa merkittävästi ja siitä johtuen tulisi säätää myös kuntien saamista korvauksista kyseisen
ryhmän palveluiden järjestämiseen liittyen.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Tilapäinen suojelu

Tilapäinen suojelu perustuu EU:n tilapäisen suojelun direktiiviin. Tilapäisen suojelun direktiivi
aktivoitiin neuvoston täytäntöönpanopäätöksellä 4.3.2022. Neuvoston päätös jätti jäsenmaille
harkintavaltaa suojelun tarkan kohderyhmän määrittämiseen. Suomessa suojelua annetaan EU-
tason päätöstä laajemmalle Ukrainasta paenneiden joukolle. Valtioneuvosto päätti asiasta
7.3.2022.

Tilapäistä suojelua Suomessa saavat:

- Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä
- Ukrainassa kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt ja heidän perheenjäsenensä

- muut Ukrainassa pysyvästi asuneet, jotka eivät voi palata kotimaahansa
- Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä, jotka pakenivat Ukrainasta vähän ennen 24.2. eivätkä konfliktin seurauksena voi palata. Komissio on kehottanut jäsenmaita joustavuuteen näiden henkilöiden osalta
- muut Suomessa jo oleskelevat tai Suomeen saapuneet Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä
- Ukrainassa laillisesti (muutenkin kuin pysyvästi) oleskelleet EU:n ulkopuolisten maiden kansalaiset, jotka eivät voi palata kotimaahansa. Tämä ryhmä mainitaan jäsenmaille valinnaisena ryhmänä EU-tason päätöksessä

Suomessa kaikille tilapäistä suojelua saaville on myönnetty ensimmäinen tilapäinen oleskelulupa 4.3.2023 saakka eli myönnettävät oleskeluluvat ovat tilapäisiä ja alle vuoden mittaisia. Ulkomaalaislain 110 §:n mukaan tilapäistä suojelua saaville on mahdollista myöntää tilapäinen oleskelulupa enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan.

Neuvoston päätöstä tilapäisen suojelun antamisesta voidaan tarvittaessa pidentää kuuden kuukauden jaksoissa, yhteensä enintään kolmeen vuoteen. Jos tilanne muuttuisi ja EU:ssa katsottaisiin, että Ukraina olisi mahdollista palata turvallisesti ja pysyvästi, suojelu voitaisiin myös neuvoston päätöksellä päättää lyhyemmässäkin ajassa. Mikäli neuvosto ei 4.3.2023 mennessä tee päätöstä tilapäisen suojelun päättämisestä, jatkuu tilapäisen suojelun voimassaoloaika automaattisesti puolella vuodella 4.9.2023 saakka ja tämän jälkeen 4.3.2024 saakka.

Tilapäistä suojelua saavalle annetaan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011, vastaanottolaki) nojalla mainitun lain mukaisia vastaanottopalveluja, joita ovat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, terveydenhuoltopalvelut ja välttämättömät sosiaalipalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat. Lisäksi ilman huoltajaa oleville lapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito. Vastaanottopalvelujen yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, seuranta ja yhteensovittaminen kuuluvat sisäministeriölle. Vastaanottolain 8 §:n mukaan vastaanoton ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Vastaanottolain 13 §:n mukaan vastaanottopalveluiden järjestämisvastuu on sillä vastaanottokeskuksella, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Käytännössä vastaanottokeskukset järjestävät palveluita omana toimintanaan sekä hankkivat niitä ostopalveluina kunnilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta. Vastaanottopalveluita järjestetään käytännössä vastaanottokeskuksissa ja keskusten ulkopuolisten palveluntuottajien toimesta. Tilapäistä suojelua saava on vastaanottopalveluiden osalta pääosin turvapaikanhakijaa vastaavassa asemassa, mutta on oikeutettu muun muassa huomattavasti laajempaan terveydenhuoltoon. Vastaanottolain 7 §:n mukaan valtio korvaa vastaanottolaissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa. Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä palvelujen tuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä. Kulut korvataan siltä ajalta, jona ulkomaalaisella on vastaanottolain perusteella oikeus saada vastaanottopalveluja.

Kotikuntalaissa (201/1994) säädetään henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymisestä. Kotikunta on perusteena monille eri oikeuksille ja velvollisuuksille. Kotikuntalaissa ei kuitenkaan itsessään säädetä henkilöiden oikeudesta erilaisiin etuuksiin tai palveluihin, vaan niiden saamisedellytykset määräytyvät kunkin hallinnonalan oman erityislainsäädännön mukaisesti. Kotikuntalain mukaan määräytyvästä kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta tehdään merkintä väestötietojärjestelmään. Merkintä perustuu ensisijaisesti muutuvan henkilön omaan ilmoitukseen, joka tehdään Digi- ja väestötietovirastolle. Ilmoituksen

saatuaan Digi- ja väestötietovirasto tekee henkilön kotikuntaa ja asuinpaikkaa koskevan merkinnän väestötietojärjestelmään. Ahvenanmaan maakunnassa näitä tehtäviä hoitaa Ahvenanmaan valtionvirasto.

Kotikuntalakia sovelletaan Digi- ja väestötietoviraston ohella laajalti myös muualla julkishallinnossa. Viraston väestötietojärjestelmään tallettamilla kotikuntamerkinnoillä ei ole oikeudellisesti sitovaa vaikutusta muiden hallinnonalojen viranomaistoimintaan (HE 78/2016 vp). Vaikka henkilön kotikuntamerkintä olisi väestötietojärjestelmässä virheellinen, kotikunnan perusteella määräytyvät yksilön oikeudet ja velvollisuudet ratkaistaan niitä koskevissa omissa hallintomenettelyissään. Väestötietojärjestelmään talletettuja, henkilön kotikuntaa ja asuinpaikkaa koskevia tietoja pidetään kuitenkin julkisesti luotettavina. Niillä on siten muiden viranomaisten ratkaisutoiminnassa huomattava tosiasiallinen merkitys. Vaikka jokaisen viranomaisen on mahdollista ratkaista henkilön kotikunta itsenäisesti kotikuntalakia soveltaen, lain yksittäistapauksellinen soveltaminen on monesti haastavaa ja aikaa vievää. Sen vuoksi muut viranomaiset usein luottavat omassa ratkaisutoiminnassaan suoraan väestötietojärjestelmään tehtyihin merkintöihin. Henkilö, jolla on Suomessa kotikunta, kuuluu kuntien sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisvastuun piiriin. Oikeus sosiaaliturvaetuuksiin perustuu työskentelyyn tai vakinaiseen asumiseen Suomessa ja vakinaisen asumisen kokonaisharkinnassa otetaan huomioon kotikuntalain 4 §:ssä säädetty.

Tilapäisen suojelun perusteella oleskeluluvan saava ei lähtökohtaisesti saa kotikuntaa Suomessa, koska hän ei pääsääntöisesti maahan tullessaan täytä kotikuntalain 4 §:n kotikunnan saamiselle säädettyjä edellytyksiä. Edellytyksenä on vähintään yhden vuoden mittainen tilapäinen oleskelulupa ja tarkoitus olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen jäädä vakinaisesti Suomeen asumaan. Asumisen vakinaisuutta osoittavana asiana otetaan huomioon muun muassa tilapäinen asuinpaikka Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuoden ajan maahanmuuton jälkeen.

Vuonna 2022 tilapäistä suojelua saaneiden edellytykset kotikunnan saamiselle täyttyvät kevästä 2023 alkaen, kun heille myönnettyjen tilapäisten oleskelulupien voimassaoloaikaa on jatkettu ja he ovat asuneet Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Tämän jälkeen heille lähtökohtaisesti myönnetään kotikunta, jos he hakevat sitä Digi- ja väestötietovirastolta. Tilapäistä suojelua saava voi kuitenkin saada Suomessa kotikunnan jo aikaisemmin, jos hänellä on Suomessa perheenjäsen, jolle on myönnetty kotikunta, tai jos hän saa jatkuvan oleskeluluvan jollain muulla kuin tilapäisen suojelun perusteella.

Kotoutumisen edistämisestä annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan henkilöön, jolla on ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. Täten tilapäistä suojelua saavat ovat jo nykyisin lain soveltamisalan piirissä ja heille voitaisiin esimerkiksi laatia alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Lain 10 §:n mukaan työ- ja elinkeinotoimisto käynnistää alkukartoituksen maahanmuuttajalle, joka on julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa (916/2012) tarkoitettu työtön työnhakija. Kunta käynnistää alkukartoituksen maahanmuuttajalle, joka saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea. Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta voi käynnistää alkukartoituksen myös sitä pyytäneelle muulle maahanmuuttajalle, jos tämän arvioidaan sitä tarvitsevan. Työ- ja elinkeinotoimistolla tai kunnalla ei kuitenkaan ole velvoitetta laatia tilapäistä suojelua saavalle alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa, elleivät he ole työttömiä työnhakijoita tai saa toimeentulotukea muuten kuin tilapäisesti.

Kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa säädetään, että kuntaan osoittamista sekä kunnalle maksettavia korvauksia maksetaan vain tietyistä, lain 2 §:n 2 momentissa määritellyistä henkilöistä sekä heidän 3 momentissa määritellyistä perheenjäsenistään. Säännöksen mukaan esimerkiksi kiintiöpakolaiset ja muut kansainvälistä suojelua saavat osoitetaan kuntaan laissa säädettyssä menettelyssä ja heistä maksetaan valtion korvauksia kunnalle. Eduskunnassa parhaillaan käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain muuttamisesta (HE 84/2022 vp) esitetään, että tiettyjä korvauksia maksettaisiin myös hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen. Tilapäistä suojelua saavat eivät ole kuntaan osoittamisen tai valtion korvausten kohderyhmää ja on syytä esittää heidän lisäämistään niiden soveltamisalaan.

2.2 Kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukaiset palvelut ja niiden rahoitus

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

2.3 Tilapäistä suojelua saavien vastaanottolain mukaiset vastaanottopalvelut

Jos tilapäistä suojelua saavalle myönnetään kotikunta ja hänet katsotaan Suomessa vakinaisesti asuvaksi, hän saa oikeuden tiettyihin huolenpidon ja toimeentulon turvaamiseen liittyviin palveluihin, jotka ovat päällekkäisiä vastaanottopalveluiden kanssa. Vastaanottolain tarkoitus on turvata kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito sekä ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset (vastaanottolaki 1 §). Vastaanottolain perusteluissa (HE 266/2010 vp) todetaan, että pykälässä mainituilla toimeentulolla ja huolenpidolla viitataan erityisesti perustuslain 19 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perusteluissa todetaan, että edellytyksenä on, että henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä.

Vastaanottolain tarkoitus ei näin ollen ole turvata sellaisen henkilön perustuslain mukaista toimeentuloa ja huolenpitoa, joka saa sen muusta järjestelmästä, esimerkiksi kotikunnan ja vakinaisen asumisen perusteella. Vastaanottolaissa ei kuitenkaan säädetä vastaanottopalveluiden päättymisestä tilanteesta, jossa tilapäistä suojelua saava saa kotikunnan ja oikeuden vakinaiseen asumiseen perustuviin sosiaali- ja terveystalveluihin ja sosiaaliturvaan. Vastaanottolain 14 §:n mukaan vastaanottopalveluja annetaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle. Saman pykälän mukaan tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika. Vastaanottopalveluiden kesto koskevan 14 a §:n pykälän mukaan vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annetaan oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta.

Sääntelyssä ei ole huomioitu tilannetta, jossa tilapäistä suojelua saava saisi kotikuntalaisia tarkoitetun kotikunnan ja oikeuden vakinaiseen asumiseen liittyviin palveluihin tilapäisen suojelun aikana. Käytännössä tilapäistä suojelua saava voi kuitenkin täyttää kotikuntalaisen mukaiset edellytykset kotikunnan saamiselle. Jos tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito turvataan hänelle kotikuntalaisen ja sen soveltamisalalakien perusteella, hänellä ei ole enää tarvetta vastaanottolain mukaisiin vastaanottopalveluihin vaan perustuslain ja tilapäisen suojelun direktiivin asettamat edellytykset toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi täyttyvät vakinaiseen asumiseen perustuvien sosiaali- ja terveystalveluiden ja sosiaaliturvan kautta. Näin ollen jo nykytilanteessa voidaan tulkita, ettei sellaisella tilapäistä suojelua saavalla, jolla on kotikuntalaisia

tarkoitettu kotikunta, ole oikeutta saada vastaanottolain mukaisia vastaanottopalveluja. Vastaanottolaissa ei kuitenkaan säädetä, missä vaiheessa oikeus palveluihin lakkaa. Lakia esitetään nyt täsmennettäväksi näiltä osin.

Tilapäistä suojelua sovelletaan nyt Suomessa ensimmäistä kertaa eikä tiedossa toistaiseksi ole tilanteita, joissa tilapäistä suojelua saavalle olisi myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta. Käytännössä kuntaan siirtyminen tapahtuisi samaan tapaan kuin kansainvälistä suojelua saavien kohdalla. Myös kansainvälistä suojelua saaneiden kohdalla ensimmäinen askel oleskeluluvan saamisen jälkeen on kotikuntamerkinän hakeminen Digi- ja väestötietovirastolta. Mikäli henkilö majoittuu kotikuntaa hakiessaan vastaanottokeskuksessa, hänet rekisteröidään väestötietojärjestelmään ja hänen kotikunnakseen merkitään kunta, jossa vastaanottokeskus sijaitsee. Postiosoitteena on vastaanottokeskuksen toimiston osoite. Yksityismajoituksessa oleskeleva henkilö voi rekisteröidä yksityismajoitusosoitteensa väestörekisteriin vakituksena osoitteena. Yksityismajoituksessa majoittuvan henkilön vastaanottopalvelut päättyvät mahdollisimman pian kotikuntamerkinän saamisen jälkeen.

Vastaanottokeskuksessa tuetaan muuttamista kuntapaikalle tai oman asunnon etsimistä tuetaan neuvonnan ja ohjauksen keinoin siihen saakka, että asiakas muuttaa tosiasiallisesti kuntaan ja oman asuntoon. Oleskeluluvan saaneelle henkilölle on varattu aika vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän tai sosiaalihojaajan muuttoinfoon, jossa hän on saanut tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä neuvontaa kuntaan siirtymisen eri vaihtoehtoista. Vastaanottokeskukset ovat käytännössä voineet tukea asunnon hakemisessa lähtökohtaisesti vastaanottokeskuksen elinkeino-, ympäristö- ja liikennekeskuksen alueelta. Henkilö voi myös muuttaa kuntaan ilman vastaanottokeskuksen tukea. Myös tällöin henkilölle tarjotaan neuvontaa asunnon hakemiseen ja Kelan käytäntöihin liittyen. Myös yksityismajoittujille tarjotaan neuvontaa kuntaan muuttoon liittyvissä ja esimerkiksi Kelan palveluihin hakeutumista koskevissa asioissa.

Kun henkilö on saanut kotikuntamerkinän, hän saa oikeuden kunnallisiin terveyspalveluihin. Oikeus vastaanottokeskuksen järjestämiin terveyspalveluihin on lakannut siinä vaiheessa, kun henkilö on tosiasiallisesti päässyt kunnallisten palveluiden piiriin. Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän tai sosiaalihojaajan tukea on saatavilla niin kauan kuin henkilö majoittuu vastaanottokeskuksessa. Vastaanottokeskus antaa henkilölle tietoa Kelan palveluihin hakeutumisesta ja auttaa tarvittaessa etuushakemuksen täyttämässä. Hakemuksen yhteydessä Kelalle toimitetaan viimeinen vastaanottorahapäätös tai vastaanottorahan kumoamispäätös ja vastaanottorahaa myönnetään ensimmäiseen Kelan etuuspäätökseen saakka.

Vastaanottolain 14 §:ssä tarkoitettu kohtuullinen aika on käytännössä tarkoittanut asunnon etsimiseen menevää aikaa. Jos kansainvälistä suojelua saava on kieltäytynyt hänelle tarjotusta kuntapaikasta, vastaanottokeskus on ilmoittanut henkilölle vastaanottopalveluiden päättymisestä, kuitenkin yksilöllistä harkintaa käyttäen ja kohtuullisen ajan puitteissa niin, että tarjottu kuntapaikka on edelleen mahdollista ottaa käyttöön. Jos henkilö ei ole suostunut poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisilla on mahdollisuus poistaa henkilö poliisilain (872/2011) 2 luvun 5 §:n mukaisesti. Käytännössä tilanteet, joissa poliisi on joutunut poistamaan oleskeluluvan saaneen henkilön vastaanottokeskuksesta, ovat olleet hyvin poikkeuksellisia. Tilapäistä suojelua saavilla on mahdollisuus olla hakematta kotikuntamerkinää ja jäädä vastaanottokeskukseen koko tilapäisen suojelun ajaksi, joten erimielisyydet vastaanottopalveluiden päättymisestä ovat epätoimennäköisiä.

Heinäkuun 2022 alussa 61 prosenttia tilapäistä suojelua saavista asui yksityismajoituksessa. Yksityismajoituksessa olevien määrä on jatkuvasti laskenut. Loput tilapäistä suojelua saavista majoittuvat vastaanottokeskuksissa tai niin sanotun kuntamallin asunnoissa. Kuntamalli on Maa- ja metsätaloustieteiden tutkimuskeskuksen ukrainalaisten tilapäistä suojelua saavien tilanteeseen suunnittelema uusi

malli vastaanotolle, jossa kunta tekee vastaanottokeskuksen kanssa sopimuksen majoitus- ja ohjauspalveluiden tuottamisesta kunnan vuokraamissa asunnoissa ja kunnille korvataan kunta-kohtaisella majoitusvuorokausihinnalla palvelusta koituvat kustannukset. Heinäkuussa 2022 sopimusneuvotteluita oli käyty 101 kunnan kanssa ja kuntamallin majoituksessa oli noin 1 700 asiakasta.

3 Tavoitteet

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Lisäksi tavoitteena on selkeyttää sääntelyä tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalveluiden lakkaamisen osalta tilanteessa, jossa tilapäistä suojelua saava saa kotikuntalaisia tarkoitetun kotikunnan.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Lisäksi esityksellä selkeytetään vastaanottolain sääntelyä tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalveluiden lakkaamisen osalta tilanteessa, jossa tilapäistä suojelua saavalle myönnetään kotikunta ja hän saa tämän myötä oikeuden vakinaiseen asumiseen perustuviin palveluihin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Vastaanottolain muutoksella ei arvioida olevan taloudellisia vaikutuksia, koska kyseessä on sääntelyä selkeyttävä muutos, joka ei muuta nykytilaa.

4.2.2 Viranomaisvaikutukset

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Vastaanottolain muutoksella selkeytettäisiin tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalveluiden lakkaamisen ajankohtaa koskevaa sääntelyä. Tämän voidaan arvioida tukevan Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskusten työtä vähentämällä mahdollisia epäselviä tulkintatilanteita vastaanottopalveluiden lakkaamisen ajankohtaan liittyen.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Vastaanottolain muutoksella ei arvioida olevan yhteiskunnallisia vaikutuksia, koska kyseessä on sääntelyä selkeyttävä muutos, joka ei muuta nykytilaa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

6 Lausuntopalaute

[Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen]

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki kotoutumisen edistämisestä

[Kotoutumislain osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

7.2 Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta

14 §. *Vastaanottopalvelujen saaja.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jolla säädettäisiin vastaanottopalveluiden lakkaamisesta tilanteesta, jossa tilapäistä suojelua saava saa kotikuntalaissa tarkoitettua kotikunnan ja siirtyä näin ollen vakinaiseen asumiseen perustuvien palveluiden piiriin. Uuden momentin mukaan tilapäistä suojelua saavalle, jolle on myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta, voitaisiin antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika. Kotikuntamerkinnän myötä tilapäistä suojelua saavan oikeus vastaanottopalveluihin päättyisi tällöin vastaavalla tavalla kuin 2 momentissa, jonka mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika. Tilapäistä suojelua saaneelle voitaisiin kotoutumislain 43 §:n mukaisesti osoittaa kuntapaikka tai henkilö voisi muuttaa kuntaan myös vastaanottokeskuksen tukitoimia hyväksikäyttäen tai niitä ilman. Vastaanottopalveluita voitaisiin antaa kohtuullinen aika, jolla tarkoitettaisiin vastaavaa kohtuullista aikaa kuin 2 momentissa.

Käytännössä vastaanottokeskuksessa asuvan ja kotikuntamerkinnän saaneen tilapäistä suojelua saavan kohdalla kohtuullinen aika tarkoittaisi kuntapaikan löytämiseen tai asunnon etsimiseen sekä muuttoon kuluva aika, joka voi kestää useita kuukausia. Yksityismajoituksessa tai Maahanmuuttoviraston vuonna 2022 käytössä olevaan kuntamalliin kuuluvassa asunnossa olevan henkilön kohdalla vastaanottopalveluiden voitaisiin katsoa lakkaavan kotikuntamerkintään, jos asumisen olosuhteet ovat asianmukaiset ja henkilöllä on mahdollisuus jäädä asumaan kyseiseen asuntoon. Terveyspalveluiden osalta myös vastaanottokeskuksessa majoittuva tilapäistä suojelua saava voitaisiin ohjata kunnan tai hyvinvointialueen järjestämien palveluiden piiriin välittömästi kotikuntamerkinnän jälkeen. Kotikuntamerkinnän saanut tilapäistä suojelua saava ohjattaisiin hakemaan Kelan etuuksia ja vastaanottorahan myöntäminen lakkaisi käytännössä ensimmäiseen etuuspäätökseen.

Jos tilapäistä suojelua saava, jolle on myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta, ei ota vastaan hänelle osoitettua kuntapaikkaa tai kohtuullisessa ajassa etsi itselleen asuntoa vastaanottokeskuksen tukitoimia hyväksikäyttäen tai niitä ilman, vastaanottokeskuksella olisi viime kädessä oikeus häätää henkilö. Jos henkilö ei suostu poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisi

voi poistaa hänet poliisilain (872/2011) 2 luvun 5 §:n mukaisesti. Säännös antaa poliisille toimivaltuudet pyynnöstä poistaa henkilö kotirauhan tai julkisrauhan suojaamasta tilasta tai paikasta. Käytännössä tilanteessa toimittaisiin samalla tavalla kuin 2 momentissa tarkoitetun kansainvälistä suojelua saaneen kohdalla.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan x.x.20xx.

10 Toimeenpano ja seuranta

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esityksen kannalta merkityksellisiä perustuslain säännöksiä ovat erityisesti 6, 9 ja 121 §.

12.1 Yhdenvertaisuus

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

12.2 Liikkumisvapaus

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

12.3 Kunnallinen ja muu alueellinen itsehallinto

[Tämä osuus työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

1.

Laki

kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

[työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnössä]

2.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 14 §:ään, sellaisena kun se on laissa 673/2015, uusi 3 momentti seuraavasti:

14 §

Vastaanottopalveluiden saaja

Tilapäistä suojelua saavalle, jolle on myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Työministeri Tuula Haatainen

2.

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 14 §:ään, sellaisena kun se on laissa 673/2015, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

14 §

Vastaanottopalveluiden saaja

Vastaanottopalveluiden saaja

(uusi 3 mom.)

Tilapäistä suojelua saavalle, jolle on myönnetty kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullinen aika.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
